

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Έκδοση των Πανεπιστημιακών Φροντιστηρίων Κολλίντζα ● Κάνιγγος 10, 5ος Αθήνα

*Άσκηση-Κατάχρηση-Προστασία δικαιώματος-
Παραγραφή και αποσβεστική προθεσμία*

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΚΟΛΛΙΝΤΖΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
Κάνιγγος 10, (5ος όροφ). 210-3300296-7, pfkollintza@yahoo.gr, www.kollintzas.gr

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΕΤΕΡΙΚΩΝ

Καραϊσκος Δημήτριος: Δικηγόρος υπ. Διδάκτωρ Ιδιωτικού Δικαίου Παν/μίου Αθηνών

1. Άσκηση και κατάχρηση του δικαιώματος

Άσκηση του δικαιώματος σημαίνει την εξουσία του δικαιούχου να ενεργήσει για την αξιοποίηση του περιεχομένου του δικαιώματος. Αυτό σημαίνει ότι ο δικαιούχος του δικαιώματος μπορεί να ενεργήσει:

- α) για να απολαύσει τις ωφέλειες του δικαιώματος (π.χ. ο κύριος ενός ακινήτου μπορεί να το νοικιάσει ως κατοικία ή επαγγελματική στέγη ή να κατοικήσει ο ίδιος),
- β) για να διαθέσει το δικαίωμα του (π.χ. να το δωρήσει, να το πωλήσει) και
- γ) για να το προστατεύσει, όταν κάποιος το προσβάλλει ή το αμφισβητήσει.

Η άσκηση του δικαιώματος είναι προαιρετική. Δεν αποτελεί υποχρέωση του δικαιούχου. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις η μη άσκηση του δικαιώματος για μεγάλο διάστημα μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για το δικαιούχο (π.χ. την παραγραφή της αξιώσεως).

Η άσκηση του δικαιώματος είναι κατά κανόνα απεριόριστη. Κατ' εξαίρεση ο νόμος θέτει κάποιους φραγμούς, όταν η άσκηση αυτή προσβάλλει το κοινό για το δίκαιο αίσθημα ή όταν έρχεται σε αντίθεση με το σκοπό του δικαιώματος. Με άλλα λόγια το δίκαιο απαγορεύει την κατάχρηση του δικαιώματος. Συγκεκριμένα ο ανώτατος νόμος του Κράτους, το Σύνταγμα (άρθρο 25), απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, δηλαδή την άσκησή τους με τρόπο που είναι ασυμβίβαστος με την πραγματοποίηση της κοινωνικής προόδου με πνεύμα ελευθερίας και δικαιοσύνης. Αντίθετα, ο

Α.Κ. δίνει ένα γενικό ορισμό της κατάχρησης δικαιώματος ορίζοντας ότι: «Κατάχρηση δικαιώματος υπάρχει, όταν η άσκηση αυτού υπερβαίνει προφανώς τα όρια, που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος (άρθρο 281 Α.Κ.). Π.χ. ο νόμος απαιτεί οι σύζυγοι να ζουν μαζί. Εάν όμως σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση ο ένας από τους συζύγους πάσχει από κάποια σοβαρή μεταδοτική ασθένεια, δεν μπορεί να αξιώσει από τον άλλο να ζήσει μαζί του, γιατί αυτή η αξίωση αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος.

Τα κριτήρια που ορίζει ο ΑΚ για να χαρακτηρίσει την άσκηση του δικαιώματος καταχρηστική, δηλαδή η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος είναι βέβαια αόριστες νομικές έννοιες, που εξειδικεύονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση από το δικαστή. Όπως όμως προαναφέρθηκε, καλή πίστη είναι η εντιμότητα και η ευθύτητα που απαιτείται στην κοινωνική συμβίωση και στις συναλλαγές. Έτσι π.χ. η καλή πίστη επιβάλλει να μη βλάπτει ο δικαιούχος κάποιον άλλον δυσανάλογα σε σχέση με την ωφέλεια που θα έχει από την άσκηση του δικαιώματός του, αλλά να επιλέγει έναν ηπιότερο τρόπο άσκησης του δικαιώματός του. Χρηστά ήθη είναι οι αντιλήψεις του μέσου κοινωνικού ανθρώπου χωρίς ακρότητες, είναι οι αντιλήψεις που επικρατούν για την κοινωνική ηθική. Έτσι π.χ. είναι άκυρη η απόλυση εργαζόμενης, γιατί δε δέχθηκε τις ανήθικες προτάσεις του εργοδότη. Οικονομικός και κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος, δηλαδή η ικανοποίηση του ιδιωτικού συμφέροντος αλλά και η ικανοποίηση του γενικότερου συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου, είναι οι λόγοι για τους οποίους το δίκαιο αναγνωρίζει το δικαίωμα. Έτσι π.χ. είναι καταχρηστική η απόλυση εργαζόμενου εξαιτίας της συνδικαλιστικής του δράσης, επειδή είναι αντίθετη με τον κοινωνικό σκοπό του δικαιώματος.

Βεβαίως για να υπάρχει κατάχρηση δικαιώματος, πρέπει η υπέρβαση των ορίων που ορίζει ο νόμος να είναι προφανής, δηλαδή φανερή, σημαντική και αναμφισβήτητη.

Η νομολογία έχει διαμορφώσει μέχρι σήμερα πολλούς κανόνες καταχρηστικής άσκησης δικαιωμάτων. Έτσι π.χ. αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος του εργοδότη η απόλυση εργαζόμενου ο οποίος είχε διεκδικήσει επιτυχώς νόμιμα δικαιώματά του ή είχε προσφύγει στην Επιθεώρηση εργασίας ή απολύθηκε για να προσληφθεί συγγενής του εργοδότη ή η κατάσχεση ακινήτου για απαίτηση πολύ μικρής αξίας σε σχέση με την αξία του ακινήτου.

2. Προστασία του δικαιώματος

Η προστασία των δικαιωμάτων μας επιτυγχάνεται κατά κανόνα δικαστικά. Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος κάθε πολίτης δικαιούται να έχει έννομη προστασία από τα δικαστήρια, στα οποία μπορεί να αναπτύξει τις απόψεις του για τα δικαιώματα και τα συμφέροντά του, όπως ορίζει ο νόμος.

Η προστασία των ιδιωτικών δικαιωμάτων γίνεται από τα πολιτικά δικαστήρια (Ειρηνοδικεία, Πρωτοδικεία, Εφετεία, Αρειος Πάγος). Στα πολιτικά δικαστήρια οι υποθέσεις ξεκινούν είτε με αγωγή, για την οποία ήδη μιλήσαμε, είτε με αίτηση.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν δεν έχουμε το χρόνο να προσφύγουμε στα δικαστήρια, ο νόμος επιτρέπει την αυτοδύναμη, δηλαδή με τις δικές μας δυνάμεις προστασία των δικαιωμάτων μας. Ως τέτοιες εξαιρετικές περιπτώσεις ο νόμος προβλέπει την αυτοδικία, την άμυνα και την κατάσταση ανάγκης.

Αυτοδικία είναι η αυτοδύναμη από το δικαιούχο και χωρίς τη βοήθεια της αρχής ικανοποίηση της αξίωσής του.

Για να είναι νόμιμη η αυτοδικία, πρέπει:

α) Να υπάρχει αξίωση ιδιωτικού δικαίου, η ικανοποίηση της οποίας μπορεί να επιδιωχθεί με αγωγή. β) Να μην μπορεί να φθάσει έγκαιρα η βοήθεια της αρχής. γ) Να υπάρχει κίνδυνος, από την αναβολή, να ματαιωθεί ή να γίνει πολύ δύσκολη η ικανοποίηση της αξίωσης π.χ. κάποιος πέφτει θύμα κλοπής σε απόμερο μέρος και επομένως δικαιολογείται η άμεση και με τη βία προσπάθεια να πάρει πίσω τα κλοπιμαία.

Αν δε συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές ή αν δε χρησιμοποιηθούν τα κατά περίπτωση καταλληλότερα μέσα για την αποτροπή του κινδύνου, υπερβεί δηλαδή η αυτοδικία το μέτρο που απαιτείται για να αποτραπεί ο κίνδυνος (άρθρο 283 Α.Κ.), η αυτοδικία είναι πράξη παράνομη, που δημιουργεί ποινικές ευθύνες και εκείνος που αυτοδίκησε μπορεί να καταδικαστεί και σε αποζημίωση.

Άμυνα είναι η υπεράσπιση που επιβάλλεται για να αποτραπεί μια παρούσα και άδικη επίθεση εναντίον μας ή εναντίον τρίτου. Για να μη θεωρηθεί η άμυνα ως παράνομη πράξη πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) Επίθεση κατά του αμυνόμενου ή τρίτου, δηλαδή προσβολή έννομου αγαθού προσωπικού ή περιουσιακού. β) Η επίθεση να είναι άδικη,

δηλαδή παράνομη. γ) Η επίθεση να είναι παρούσα, δηλαδή να έχει ήδη αρχίσει. δ) Ο αμυνόμενος να χρησιμοποιεί τα κατάλληλα μέσα και στο βαθμό που είναι αναγκαίο για την υπεράσπισή του.

Η υπέρβαση των ορίων της άμυνας είναι παράνομη πράξη, που έχει ως συνέπεια ποινικές ευθύνες και υποχρέωση για αποζημίωση.

Κατάσταση ανάγκης υπάρχει, όταν κάποιος βρίσκεται στην ανάγκη να καταστρέψει ένα ξένο πράγμα, γιατί μόνο έτσι μπορεί να αποτραπεί ο κίνδυνος που απειλεί δυσανάλογα μεγαλύτερη ζημιά σ' εκείνον που έκανε την καταστροφή ή σε άλλον. Π.χ. σπάω την εξώπορτα του διαμερίσματος που βρίσκεται πάνω από το δικό μου για να σταματήσω διαρροή νερού που απειλεί και το δικό μου διαμέρισμα.

Για να είναι νόμιμη η κατάσταση ανάγκης πρέπει: α) Να υπάρχει κίνδυνος, δηλαδή κατάσταση που απειλεί να προκαλέσει βλάβη σε αγαθό. β) Η αξία του αγαθού που πρόκειται να προστατευθεί να είναι δυσανάλογα μεγαλύτερη από τη ζημιά που προκαλείται. γ) Ο κίνδυνος να μην είναι δυνατό να αποτραπεί παρά μόνο με τη βλάβη ή την καταστροφή του ξένου πράγματος. Ο κύριος του πράγματος μπορεί βέβαια να ζητήσει αποζημίωση για τη ζημιά που έπαθε από την καταστροφή του πράγματός του.

Η υπέρβαση των ορίων κατάστασης ανάγκης είναι παράνομη και μπορεί να έχει ως συνέπεια ποινικές ευθύνες.

3. Παραγραφή και αποσβεστική προθεσμία

Παραγραφή είναι θεσμός του δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο μια αξίωση δεν μπορεί να ικανοποιηθεί δικαστικά, επειδή ο δικαιούχος της παρέλειψε να την ασκήσει για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, που ορίζεται από το νόμο. Π.χ. αν κάποιος προσβάλλει με οποιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα της ιδιοκτησίας μου, έχω αξίωση να στραφώ εναντίον του. Αν την αξίωση αυτή δεν την ασκήσω μέσα στα χρονικά πλαίσια που ορίζει ο νόμος, παραγράφεται και δεν είναι πλέον δικαστικά επιδιώξιμη, χωρίς βεβαίως να θίγεται το εμπράγματο δικαίωμα της ιδιοκτησίας μου.

Η **παραγραφή** εξυπηρετεί την ασφάλεια των συναλλαγών, που απαιτεί εκκαθάριση των εκκρεμών σχέσεων που δημιουργούνται γύρω από μια αξίωση, γιατί η απόδειξη σχέσεων του παρελθόντος είναι πολύ δύσκολη. Οι κανόνες που ρυθμίζουν την παραγραφή είναι κανόνες

δημόσιας τάξης και αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την εφαρμογή τους ή να συμφωνήσουμε μικρότερο ή μεγαλύτερο χρόνο παραγραφής μιας αξίωσης.

Κατά κανόνα όλες οι αξιώσεις μπορούν να παραγραφούν, εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις. Υπάρχουν δηλαδή ορισμένες αξιώσεις που λόγω της ιδιαίτερης σημασίας τους είναι απαράγραπτες. Έτσι π.χ. είναι απαράγραπτες οι αξιώσεις που πηγάζουν από τις οικογενειακές σχέσεις (π.χ. οι αξιώσεις των συζύγων για συμβίωση), ορισμένες αξιώσεις του Δημοσίου, που αφορούν ακίνητα, οι ενστάσεις κτλ.

Κατά κανόνα οι αξιώσεις παραγράφονται μετά από είκοσι χρόνια. Υπάρχουν όμως ειδικοί νόμοι, που σε ορισμένες περιπτώσεις ορίζουν μικρότερο χρόνο παραγραφής, όπως π.χ. διετής ή πενταετής παραγραφή των αξιώσεων των δημοσίων υπαλλήλων κατά του Δημοσίου, πενταετής παραγραφή των αξιώσεων των εμπόρων και των βιοτεχνών κτλ.

Κατά τη διάρκεια του χρόνου παραγραφής μπορούν να συμβούν ορισμένα γεγονότα που άλλα έχουν ως συνέπεια την αναστολή και άλλα τη διακοπή της παραγραφής.

Αναστολή της παραγραφής υπάρχει, όταν για κάποιους συγκεκριμένους λόγους δεν υπολογίζεται στο χρόνο παραγραφής ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, μετά την πάροδο του οποίου η παραγραφή συνεχίζεται. Π.χ. ο Α έχει κάποια αξίωση κατά της Β που υπόκειται σε πενταετή παραγραφή από την οποία έχει περάσει ήδη ένα έτος και παντρεύονται. Από τη στιγμή της τέλεσης του γάμου και όσο αυτός διαρκεί, η παραγραφή αναστέλλεται. Εάν ο Α και η Β διαζευχθούν, από τη στιγμή του διαζυγίου αρχίζει πάλι η παραγραφή συνυπολογιζομένου και του ενός χρόνου που είχε περάσει μέχρι το γάμο τους. Απαιτείται δηλαδή να περάσουν τέσσερα χρόνια μετά το διαζύγιο για την παραγραφή της συγκεκριμένης αξίωσης.

Διακοπή της παραγραφής έχουμε, όταν, για ένα ορισμένο λόγο που ορίζεται κατά περίπτωση στο νόμο, διακόπτεται η παραγραφή, δεν υπολογίζεται ο χρόνος που πέρασε και μετά τη λήξη της διακοπής αρχίζει νέα παραγραφή της αξίωσης. Οι λόγοι που μπορούν να διακόψουν την παραγραφή προβλέπονται, όπως προαναφέρθηκε, από το νόμο και είναι διάφοροι π.χ. έγερση αγωγής, αναγνώριση από τον υπόχρεο της αξίωσης του δικαιούχου κτλ. Π.χ. ο Α χρωστά στο Β ένα ποσό. Η αξίωση του Β να απαιτήσει το ποσό παραγράφεται στις 30/1/1992. Αν στις 20/1/1992 ο Β εγείρει αγωγή και απαιτεί την εξόφληση του χρέους, η παραγραφή διακόπτεται και αρχίζει νέα παραγραφή από την επόμενη ημέρα της άσκησης της αγωγής.

Αποσβεστική προθεσμία είναι το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να ασκηθεί το δικαίωμα, γιατί αλλιώς χάνεται. Επομένως στην αποσβεστική προθεσμία χάνεται, καταργείται το δικαίωμα, ενώ στην παραγραφή καταργείται η αξίωση, που δεν μπορεί πια να ικανοποιηθεί δικαστικά.

Η αποσβεστική προθεσμία λαμβάνεται υπόψη αυτεπάγγελτα από το δικαστήριο και δεν μπορούμε να παραιτηθούμε από αυτήν.

Λόγοι αποσβεστικής προθεσμίας μπορεί να προβλέπονται από το νόμο ή να ορίζονται σε μια σύμβαση (π.χ. με προσύμφωνο τάσσεται μια αποσβεστική προθεσμία για την υπογραφή του οριστικού συμβολαίου).

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΚΟΛΛΙΝΤΖΑΣ